

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ ЯК ТЕКСТ: ЧАСОПИС «НОВА ГЕНЕРАЦІЯ»

У статті розглядаються засоби, які забезпечують єдність тексту журналу «Нова генерація» на різних рівнях його структури.

Ключові слова: *текст, літературний журнал, футуризм, гра*

У культурному дискурсі 1920–1930-х років важко переоцінити роль літературних журналів, альманахів та часописів. Проте у сучасному літературознавстві це питання висвітлено лише побіжно. Комплексне дослідження журналу «Червоний шлях» здійснила Н. Лощинська. Загалом проблем літературної періодики торкаються у межах вивчення інших питань. Так, докладний аналіз збірника «ВАПЛІТЕ» здійснила Л. Кавун, здійснюючи комплексне дослідження прози ваплітян; часопис «Нова генерація» розглядався при вивченні українського авангардизму у працях А. Білої та О. Ільницького. А журнал «Літературний ярмарок» аналізував В. Кисіль, досліджуючи пародійну творчість К. Буревія. Теоретичних праць з питань поетики журнальної форми також небагато, зокрема, це монографія Г. Зикової, присвячена поетиці журналів ХІХ ст., дисертації Т. Фрик та В. Кисельова, в яких періодика трактується як цілісний текст. Актуальність дослідження літературних журналів очевидна, адже вони слугували платформою для з'яви нових художніх та публіцистичних текстів, майданчиком для полеміки, органом функціонування літературної критики.

Характерною рисою українських літературних журналів 1920-30-х років необхідно назвати своєрідну концептуальність, оскільки їх переважна більшість були друкованими органами літературних організацій та угруповань, а це накладало свій відбиток на характер кожного видання. «Нова генерація» в цьому разі не була винятком, оскільки презентувала втілення футуристичних настанов, що проявлялося на різних рівнях організації тексту.

За тематичними та жанровими особливостями тексти, вміщені в «Новій генерації», цілком вкладалися у футуристичне бачення мистецтва, насамперед – його функціональність. Звідси ціла низка творів, що поетизують сучасність, зміни, рух у майбутнє, з великою часткою урбаністичної лірики. Тут яскраво проявилася орієнтація футуристів на літературу «факту». Слушне зауваження з цього приводу робить А. Біла: «І для сьогоднішнього читача

“фактичне” (реальне) відповідатиме не актуальності (ідеології), але достовірності життєвого факту 1920-х, “життєбудуванню” [...]. Роль таких орієнтирів виконують передусім топонімічні координати, спеціальна термінологія, деталі міського побуту, взагалі ті історично-звичаєві структури, що згодом безповоротно відмирають, поступаючися місцем новим...” [Біла 2006, 185].

Візьмімо на увагу влучне зауваження О. Ільницького: «Для жодної з літературних груп 1920-х років за винятком футуристів, теоретичні шукання не мали такого великого значення і не відбирали так багато уваги. Футуристи наполегливо шукали визначення, яке б могло окреслити системне бачення мистецтва й культури. Це наводить на думку, що для них однаковою мірою важливими були і сама творчість, і теоретизування про мистецтво» [Ільницький 2003, 221]. Матеріали «Нової генерації» щонайповніше ілюструють це твердження, адже на сторінках часопису послідовно представлено цілу низку праць теоретичного характеру. У чотирьох номерах вийшов «Панфутуризм» О.Полторацького, «Теорія екструкції» С. Войніловича, серія статей Ланського та Полторацького про специфіку жанрів та стилю прозових творів («Як виробляти роман», «Мова поетична і мова практична», «Лівий роман» та ін.). Послідовна розробка теорії мистецтва була однією з найважливіших стратегій часопису.

Впадає в око також охоплення не лише літературної сфери, що узгоджувалось із важливою футуристичною настановою – ідеєю синтезу мистецтв, стиранням граней між «культами», які мав поглинути панфутуризм як «ідеологія про ідеології»: «Панфутуристичну роботу над мистецтвом у коротких рисах можна схарактеризувати так: планова продумана праця над мистецьким процесом для скеровання його з примітивної та ірраціональної сфери емоцій в річище організованого свідомого впливу на читача; праця, що має за конечну мету розпад мистецтва, злиття його з раціоналістичними розгалуженнями людської діяльності: наукою, технікою і т. д.» [Полторацький 2010, 343]. Так, низку публікацій присвячено кіно («Про кіно-виробництво та кіно-мистецтво на Україні» Л. Скрипника, «Людина з кіно-апаратом» Дзиги Вертова, рецензії на нові фільми тощо). Паралельно, з № 1 за 1927 р., у «Новій генерації» виходив «екранізований роман» (за авторським визначенням) Л. Скрипника «Інтелігент». Тобто в часописі представлена теоретична розробка двох галузей культури (кіно та літератури) і їхнє практичне втілення в гібридному жанрі – кіноромані. № 2 за 1928 р. майже повністю присвячений архітектурі, зокрема вміщено статті К. Малевича «Малярство в проблемі архітектури», О. Гана «Справка про Казіміра Малевича», І. Малозмова «Шляхи архітектури», Я. Штейнберга «Рецепт на “щастя громадян” про забудову Харкова», а також переклади із Ле Корбюзьє та ін. Зорієтова-

но ці статті на останні досягнення у галузі архітектури та нові принципи міської забудови, тобто принцип функціональності і тут є провідним. Поруч публікується візуальний роман А. Чужого «Ведмідь полює за сонцем» а також вірш-шарада із присвятою Татліну. Намагаючись охопити якомога ширші культурні площини, опрацювати їх теоретично, футуристи подавали і їхнє художнє втілення, своєрідну ілюстрацію. Жанрова система творів була найбільш придатною для цього, адже давала найширший простір для експериментування та комбінування. На сторінках часопису оригінальні форми на зразок каблепоєми, візіопоєми, рефутурпоєми з'являлись поруч із досить традиційними репортажем, памфлетом, фельетоном, новелою тощо. Детальний аналіз жанрів художніх публікацій «Нової генерації» подано в монографії А. Білої [Біла 2006, 179-195].

Найбільш цікавим для нашого аналізу є композиційний рівень організації часопису. Внутрішня цілісність тексту забезпечується ідеологічним та (більшою мірою) ідейно-естетичним спрямуванням як самої групи «Нова генерація», так і її друкованого органу. На більшу увагу заслуговують, умовно кажучи, зовнішні засоби та механізми організації, що забезпечують цілісність тексту видання. Свого часу цю думку влучно сформулював В. Шкловський: «Журнал може існувати лише як своєрідна літературна форма. Він повинен триматись не лише інтересом окремих частин, а й інтересом їхнього зв'язку» [Шкловський 1990, 386]. Додамо, що саме представники школи російських формалістів чи не найпершими порушили питання про існування журналу як художньої форми.

Особливим проявом декларативної волі редакції була сторінка змісту кожного номера. Редакція вміщувала свої зауваження до кожного опублікованого матеріалу, даючи коротке пояснення щодо характеру даного тексту. Наприклад: «Ол. Влизько “Конквістадори”, “Доки”. – Вірші, які доводять, що автор засвоїв усі вимоги лівої програми щодо економії вислову, лексики, вибору сюжету, вишукування нового оформлення матеріалу»; «Левон Лайн. – «Інтелігент». – Екранізований роман. Перша спроба програмового роману: витримана соціальна установка, енергійне й міцне побудовання фабули, гостра, тонка й економна подача. Інші зразки лівого роману (експериментальний роман, науковий роман, побутовий роман й інші.), що виходитимуть з інших методів лівої практики роману, розроблятимемо теоретично й практично». Коментувались також теоретичні розвідки: «Дм. Бузько. – «Проблематична проблемність». – Памфлет, написаний гостро, методом наголосу на крайностях. В літпрактиці часто-густо «проблемністю» та ще стилізованим манірнічанням прикривається авторове безсилля, а тому висновки з цього памфлету не є парадоксальні» [Нова генерація 1927, 3].

У випусках журналу за 1929 рік подибуємо навіть таку примітку: «Раніш ніж читати текст прочитай зміст № та зауваження редакції» [Нова генерація 1929, 3]. Важливими нам видаються у цьому разі два моменти. По-перше, в коментарях наголошується відповідність або невідповідність кожного матеріалу програмі, платформі організації. По-друге, ці примітки не належали певному авторові (наприклад, головному редакторові Семенку), а висловлювали думку редакції в цілому, колективу. Отже, маємо ще один вияв уже згадуваної концептуальності друкованих видань 1920-30-х років.

На не менш дієвий механізм об'єднання тексту журналу в єдине ціле вказує Г. Зикова: «Незважаючи на вимогу ідейної єдності, саме існування в журналі різноманітних рубрик припускало в якості важливого конструктивного принципу співіснування різних стилів та точок зору. Єдність номеру може бути забезпечена лейтмотивними темами, а не лише єдністю позиції всіх авторів» [Зикова 2005, 108]. Такими лейтмотивами, крім провідних тем, були серії публікацій. Переважна їхня більшість стосувалася ідеологічно важливих тем, як-от «Футуристи в атаку зеленого змія», «Автодор», «Футуристи – на село!» та ін. Найцікавішою для нас видається серія «Реабілітація Т. Г. Шевченка», представлена віршами та памфлетами Михайля Семенка, Гео Шкурупія, Едварда Стріха, Євгена Яворського, Гео Коляди, Олександра Коржа. З одного боку, бачимо типово футуристичну деструкцію канону, з іншого – своєрідне продовження Семенкового «Я палю свій Кобзар!». Футуристи вписували Шевченка в актуальний для себе дискурс: «Ви тепер / були б опудалом, / як і ми, / для всіх / просвітительських орд!» [Шкурупій 1928, 327], додаючи відчутний елемент сучасного їм літературного життя: «...схиляють в пошані / голови / перед першим українським / футуристом. [...] Неокласик Безштанькович – / учорашній, / сьогоднішній, / завтрашній – / в полум'ї нових пожеж / вмере» [Стріха 1928, 8], очевидно йдеться про дослідження П. Филиповича про Шевченка. Поруч із виконанням власне ідейно-естетичного завдання бачимо тут ще одну характерну рису – колективність. Формат серії дозволяв якнайкраще зберегти дві властиві для форми журналу тенденції: спільність позиції та різні точки зору, індивідуальні стилі.

Додамо також, що на формальному рівні цілісність журналу також об'їгувалась, зокрема половина номерів (№№ 1–6 та №№ 7–12) «Нової генерації» за 1928 рік мають наскрізну нумерацію сторінок. Деталь дуже промовиста.

Оригінальним виявом своєрідності «Нової генерації» як літературного журналу, причому саме футуристичного стибу, була рубрика «Листування друзів». Фактично, це не що інше, як оголення творчої лабораторії журналу. Наприклад, віршований діалог двох авторів «Нової генерації» – В. Вера та

С. Голованівського. Нібито розмова у віршах між двома колегами, проте в ній наголошуються й ключові принципи футуристичної поетики: «Важко! / знаю і я / продирайтесь крізь лірику як, / і мені по знаку / метрики давньої кут. / Тяжить / над нами всіма / баракла/ старого вантаж / по новому сприймать! / всі речі на абордаж!». Відповідь Голованівського: «Зрозумійте ж це, / друже, Вер. / Той огонь, / що у вас / і в мені / розламає віків тин / [...] Ліф / живе хай / на зло / холуям, / що його/ проти!..» [Нова генерація 1928, 193-194]. Тут також бачимо наголошення «соратництва» футуристів у роботі «на третьому фронті».

Інший приклад – переписка Едварда Стріхи з Михайлом Семенком у тій же рубриці. Відкривається лист Стріхи пасажем про подорож до Парижу: «Ура! Їдемо до Парижу! Тільки ви хочете їхати рано на весні, а це для мене цілком неможлива річ»; далі йдеться про видавничі плани: «Чекаю на «Зозендропію». Чи вийде вона окремим відбитком? Добре було б вмістити мій портрет – незабаром я вишлю вам фото» [Нова генерація 1928, 234]. Тут крім оголення прийому, властивого авангардистській поетиці, у повній мірі актуалізовано літературну гру. Насамперед тому, що Едвард Стріха – маска, вигадана К. Буревієм. Тим цінніший рядок з відповіді Семенка: «К. Буровій під вашим впливом теж може виробитися. Запрошуйте і його» [Нова генерація 1928, 234]. Додамо до цього, що Едвард Стріха був одним із постійних авторів «Нової генерації». Проте у № 10 за 1928 р. вміщено некролог і лист «дружини» Стріхи в редакцію журналу. Містифікацію доведено до кінця, адже саме у той період Едвард Стріха розриває стосунки з футуристами і йде у «ворожий табір». «Померлий» оформлює 138-му книгу «Літературного ярмарку». Таким чином, ігровий дискурс також функціонує аналогічно до лейтмотивних ліній, однак об'єднуючим стрижнем тут слугує певна особа (маска у випадку зі Стріхою) чи подія.

Ігрова сфера також слугувала полем для вияву полемічності, котра є характерною рисою літературного життя України 1920-30-х років. Критичні зауваги у формі пародій були чи не частішими, ніж у формі рецензій, статей та оглядів. У цьому випадку «Нова генерація» також дуже цікавий документ доби. Футуристи регулярно атакували «ваплітан», а після самоліквідації цієї групи – колектив «Літературного ярмарку». Справжній конфлікт розгорівся навіть не на літературному ґрунті. Гостра критика футуристами художників-бойчукістів (АРМУ) призвела до публікації анонімного листа в № 7 «Літературного ярмарку», де серед іншого було порада Семенкові померти. «Нова генерація» відповіла епатажною «Справою про труп» (№ 9 за 1929 р.), тобто про вбивство Семенка «за допомогою якогось дуже тупого предмету, щось на зразок грубого альманаху, формату “Літературного ярмарку”». Шмат-

ки позолоти, шматок генеральського погону, німб якогось церковного святого й трошки робітничо-селянських сліз навколо місця вбивства припускає версію додаткову – що за знаряддя вбивства послужив якийсь малюнок продукції АРМУ» [Нова генерація 1929, 27]. Серед матеріалів цієї справи був некролог, стилізований під плач, що також певною мірою можна вважати пародією, адже «бойчукісти» опирались на традицію середньовічного іконопису. Таким чином, пародії та містифікації у структурі «Нової генерації» були оригінальним проявом полеміки з іншими літературними угрупованнями.

Отже, цілісність часопису «Нова генерація» забезпечується у двох площинах – внутрішній та зовнішній. У першому випадку єдність ґрунтується на ідейно-естетичній платформі літературного угруповання футуристів, спільності теоретичних настанов та стратегій їхнього художнього втілення. Зовнішніми засобами об'єднання тексту журналу є лейтмотивні серії різного спрямування, які за колективного авторства та спільності завдань зберігали індивідуальні стилі окремих авторів; оголення творчої лабораторії журналу, в чому знаходила вияв ідейна та ідеологічна спільність авторів, а також ігровий дискурс, в якому реалізовувались епатажні містифікації, що надавали певної скандальності виданню, та полемічні випадки проти інших представників культурного та літературного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки. – К.: Смолоскип, 2006. – 464 с.
2. Зькова Г. В. Поэтика русского журнала 1830-х – 1870-х гг. – М.: Макс-Пресс, 2005. – 202 с.
3. Льницький О. Український футуризм (1914–1930) / Пер. з англ. Р. Тхорук. — Л.: Літопис, 2003. — 456 с.
4. Листування друзів // Нова генерація. – № 8. – 1928. – С. 193-195.
5. [Сторінка змісту] // Нова генерація. – 1927. – № 1.
6. Полторацький О. Панфутуризм // Семенко М. Вибрані твори / Упоряд. А. Біла. — К.: Смолоскип, 2010. — С. 318-355.
7. Справа про трун // Нова генерація – 1929. – № 9. – С.27-33.
8. Стріха Едвард. Без ікон і без трупів! // Нова генерація. – 1928. - №7. С. 5-8.
9. Шкловський В. Б. Журнал как литературная форма // Шкловский В. Б. Гамбургский счет: Статьи – воспоминания – эссе (1914–1933). – М.: Советский писатель, 1990. – С. 384-387.
10. Шкурупій Г. Моя ораторія // Нова генерація. – 1928. - №5. – С. 325-328.

Гарнага В., асп.

Институт филологии КНУ им. Т. Шевченко, Киев

Літературний журнал как текст («Новая генерация»)

В статье рассматриваются средства, которые обеспечивают единство текста журнала «Новая генерация» на разных уровнях его структуры.

Ключевые слова: *текст, литературный журнал, футуризм, игра.*

Garnaga V.M., post-graduate student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Literary magazine as text: magazine “Nova generatsia”
 (“New generation”)**

The article investigates means which provide integrality of literary magazine text of “Nova generatsia” on different levels of its structure.

Key words: *text, literary magazine, futurism, play.*

УДК 821.111(73)-32 о.генри

Гончаренко А.С., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ТОПОС АМЕРИКАНСЬКОГО ПІВДЕННОГО ЗАХОДУ
У НОВЕЛІСТИЦІ О.ГЕНРІ**

У статті концептуалізується топос американського Південного Заходу і визначається вплив фронтірних реалій на карбування американського характеру. Матеріалом для аналізу обрана ковбойська новелістика О.Генрі.

Ключові слова: *топос, фронтир, американський образ світу, західне братерство, кодекс честі, вестерн, концепт боротьби.*

Метою даного дослідження є аналіз поетики фронтиру в «західній» новелістиці О.Генрі. Ми вважаємо за необхідне окреслити концептосферу американського характеру, послуговуючись літературним образом фронтірсьменна як «природної людини». Топос Південного Заходу в авторській інтерпретації О.Генрі пропонує нескінченне поле для смислонаповнення поняття «американська ідентичність».

Видатний американський історик і романіст Д. А. Браун зображує західне містечко як факторію або торгівельний пост, локацію, що давала змогу «траперам, мисливцям на бізонів, фермерам та гірникам діставати порох і дріб, тютюн, каву, одяг, боби, спиртне та новини». Сприятливе географічне розташування перетворювало фронтірні містечка на «центри торгівлі, комунікації, транспортування, банківської справи, місцевої промисловості» [1, с. 163]. Засновані на філософії матеріального і керовані дарвінівським принципом виживання сильнішого, піонерські угруповання створювали власну ідеологію і карбували характерний західний світогляд. Спільність інтересів, мотивацій та життєвих реалій народжують своєрідне західне братерство, укладають общин-